

oživljava duhove nadalje imenovanih predmeta ili bića. Kao da je Koderova »kvintesencija« — slovo, kroz koje bije sile božijeg duha.

Glasovna sila se može oduzeti od jedne reči i dodati drugoj, ona je moć kojom se obznanjuje svetinja. Ona može mirovati skrivena u glasovima, u rečima ili probijati kosmičke sfere, pretvarati cvetove u vile, a vile u Veliku Gospođu (Devu). Slušajući vredžbine prostih žena Koder je proniknuo u jezička pravila pomoći kojih se dovodi viša sila, da bi se začarala biljka, da bi se priroda oživila duhom. Romor vračara Koder je preneo na svet bilja i pitica da bi ga magijom oživeo, oduhovio, prizvao više sile i tako da se i sam povezao sa Apsolutom. Romor nije svakodnevni, upotrebljeni govor, nije ni simboličan već sinonimičan, on izaziva akciju, metamorfozu bilja u vile. To su reči-duhovi.

simbolisti. »A onaj najviši um, um te sveobjedinjujuće realnosti, um Prirode, ne otkriva se skrtim zemaljskim umom nego sluhom, ne racionalno nego intuitivno, ne kroz distancu nego kroz identifikaciju.²⁸

Glasovi upućuju na entitete, neuhvatljive suštine u njima oteolvjene, čime se ukazuje na istorijsku vezu reči i glasa, imena i znaka, mikro i makrosklosa. Već smo nekoliko puta isticali da u Koderovom delu postoji i ideja stalne metamorfoze koja se, između ostalog, ogleda i u neuhvatljivosti značenja i oblike reči u tekstu. Vasović pronalazi jedno od zanimljivih tumačenja, povezujući Koderov i rad Veli-mira Hlebnjikova (prisutno i kod D. Ivanića). Naime, kao što Hlebnjikov traga za »prauor-slikama« u svetom »jeziku paganstva«, tražeći »čarobni kamen metamorfoze«, među slovenskim rečima, tako i Koder traži čarobni kamen metamorfoze za pretvaranje jedne reči u drugu, maštajući u univerzalnom jeziku kosmosa

izjednačavali sa nerazumljivošću teksta ili larpurlartizmom, ne shvatajući da iako »Tu se gubi i um i umište«²⁹ Đorde Marković Koder »Sveti boje u jednu sabira« (»Romoranka« str. 7), što je u »Razjasnici« protumačio kao »najlukavije izmisli«. Zbog obimnosti Koderovih spevova, ovaj rad se ograničio na hronološki prvi, jedini celovit i zaokružen i jedini za života autora stampani tekst, na »Romoranku«. Istrazivanja, svakako, treba nastaviti jer »Romoranka« je organski povezana sa ostala četiri speve, u najvećoj meri sa »Snom Matere Srpske«, i ako je osnovna pretpostavka ovoga rada valjana, morala bi da se potvrdi i u ostalim Koderovim tekstovima. Sem toga, ovde je tek ovlaš dodirnuto pitanje mogućeg uticaja jevrejskog misticizma na Koderov rad koje bi se moglo pokazati vrlo zanimljivim (možda u svetu priloga iz najnovijeg broja časopisa »Gradac« sa temom jevrejskog misticizma)³⁰. Ipak bilo bi smešno da očekujemo da se razmrse svi čvorovi ovog tajnovitog i kompleksnog opusa jer, kritičari

RECIMU

*Sidi na ulicu,
potraži jednog gordog
čuvara našeg reda,
blago ga uhvati za ruku
ili ga drugarski potapša po ramenu,
a zatim mu reci:
»Vi ste zapravo ispoljavanje
jedne javne vlasti.«*

Pa ćeš videti —

PREDOMIŠLJA SE DRUG KNJIŽEVNIK

*Da sam bar to rekao!
Tada bih još i razumeo.
Ali nisam!
Uostalom,
meni su rekli
da u ovom kraju vlada
sloboda govora,
i ta činjenica zbrkava sve.*

TREBA NAPISATI ROMAN

*Treba napisati roman
od samih priloških odredaba
za uzrok i stanje.*

Spustiti im, ne birajući reči.

sto godina božik peter

STO GODINA za poetične upišuljke

*Vredelo bi živeti još
barem sto godina,
kako bih mogao doživeti
nastadu zadovoljenja, trenutak,
kada ce se ispostaviti,
da sam ja imao pravo.*

Posle ču već lako —

U DVE REČENICE

za Imrea Vargu

*Na ovom jeziku
bez prave otadžbine
jos znam umreti —
— za njega već ne.
Samo se izgubiti u vremenu,
kao dijakritični znaci iz Njega,
cilj mi je bio
i u ove dve rečenice.*

PITANJE

Otvorio je Magyar Szo.*

Gledao je poznat,

*pa ipak ponekad stran sadržaj.
Vagao je njegovu težinu.*

*Znači li sve to isto
i na drugim jezicima?*

* magyar szó: madarska reč

ZANIMLJIVOST

*Zanimljivo je da reč hap-še-nje
uvek priziva u meni prskanje
zapora puške.
Možda je to zbog ratnih filmova.*

*Iako je (ta) proces siguran
— no jednostavniji.*

U Krvavom pesniku*

*Seneka pre smrti
Kaže: Nisam ovako zamisljao.
Drugacije je, sasvim drugacije.*

* roman Dežea Kostolanić. Neron, krvavi pesnik (Kosztolányi Dezső: Nára, a véres költő)

ODLOMAK

*Kad nadu moje pesme —
arheolozi, ili nečiji,
bilo kakvi kritičari —
i posle dugog mozganja i
raspravljanja ustanoće,
da je to samo mit o jednom veku,*

tada —

Prevela: Rajšli Emese (Rajslji Emeše)

Koder jezikom želi da dotakne iskon, prvo bitno radanje sveta. Vukadinović ističe da Koder jeziku, umrtiljenjem narodnom tradicijom, okamenjenom Vukovim rečnikom i gramatikom, vraća život,²⁸ baš kao što (poredjenje nam se naprosti nametnulo), prema tvrdnji samih alhemičara, hemija i uopšte nauka umrtiljuje, teži potpunom objašnjenju i strogom razumu, a alhemija oživljava, izaziva i istražuje metamorfoze. Koderovim životom i radom do sada se najiscrpnije bavio Nebojša Vasović, ispisujući čitavu jednu knjigu. Koderov jezik definisao je njegovom sopstvenom kovanicom »Iz-se-u-se«, smatrajući da je to ključ ovog jezika koji je samom sebi izvor i uvir, da je to šifra Koderovog hermetizma i njegove jezičke alhemije. Svojim jezikom-romrom, tvrdi Vasović, Koder je želio da se vratи na sam prapočetak, u idealnu tačku nultog vremena, kad čovek nije pokušavao da se izdigne iznad prirode i kada nije govorio već, kao deo prirode, sa ostalim živim u neživim bićima, romorio. Jezik-romor ne podrazumeva razumske granice govora i omogućava čoveku povratak prirodi i da reč oseti kao magijsku tajnu, te stvori harmoniju jednog višeg, sveobuhvatnog sveta (o kojem su maštali i

koji nije antropocentričan, već uključuje i biljke, ptice, vile i nevidljive sile. Za čitaoca nije važno da uoči sve veze i odnose, da popamtiti sva imena i mitove, već da uoči samu tajnu metamorfoze po kojoj ono što je imenovano nigde nije konačno i nepromenljivo, nego imenuje samo jedan trenutak u procesu neprekidnog stvaranja. U osnovi postupka je zlatni kamen metamorfoze koji omogućuje fenomen jezičke sinonimije. Nakon »Romoranke«, koja poznaje i melodiozne stihove, Koderov jezik je u kasnijim delima sve više u vlasti romora, smatra Vasović.

Ovo bi bio kratak pregled tuđih zapažanja o suštini Koderovog stvaralaštva, odabranih sa željom da se potkrepi osnovna pretpostavka ovoga rada. Smatram da na kraju možemo potvrditi da je Koder u svom delu (uze u »Romoranku«) zais-ta povezao jasnu filosofsku misao ezoterične suštine sa originalnom idejom da svoju alhemičarsku laboratoriju postavi u jeziku, i to materijalnom jeziku, što ga je učio od babe Šmiljane i na izvoru vredžbine, vredžbinsko-magijske narodne tradicije, još neumrle u tadašnjem srpskom jeziku. Mnogi su jasnoču njegove ideje brkali i

če se uglavnom složiti u tome, da Đorde Marković Koder i nije pisao poeziju »Za umorne prizemnikah ume« (»Romoranka« str. 11) već za čitaoce radoznaile i željne tajanstva.

¹⁶ Dušan Đorđević-Mileusnić, »Zmija i zmaj — uvod u istoriju alhemije«, Beograd 1985, str. 174.

¹⁷ Isti, str. 187.

¹⁸ Božo Vukadinović, Pesničko delo D. M. Koder, »Spevovi«, Beograd 1979, str. 5.

¹⁹ Dušan Ivančić, Sanarica D. M. Koder, »Romoranka«, str. IX.

²⁰ J. Chevalier i A. Greerbrant, »Rječnik simbola«, Zagreb 1987, str. 230–231.

²¹ D. M. Koder, »Romoranka«, Beograd/G. Milanovac 1986, str. 20.

²² Uporedi: Dušan Đorđević-Mileusnić, »Zmija i zmaj — uvod u istoriju alhemije«, Beograd 1985, str. 138–142.

²³ Ričard Kevendiš, »Istorijska magija«, Beograd 1978, str. 86.

²⁴ Jovan Deretić, »Istorijska srpske književnosti«, Beograd 1983, str. 269–270.

²⁵ Slavko Leovac, »Portreti srpskih pisaca...«, str. 204.

²⁶ Miodrag Popović, »Istorijska srpske književnosti, Romantičar II«, Beograd 1985, str. 271–280.

²⁷ Dušan Ivančić, Sanarica D. M. Koder, »Romoranka«, str. XVII.

²⁸ Uporedi: Božo Vukadinović, Pesničko delo D. M. Koder, »Spevovi«, Beograd 1979, str. 5–23.

²⁹ Nebojša Vasović, »Poezija kao izvanumiste«, Beograd 1983, str. 117.

³⁰ D. M. Koder, San Matere Srpske, »Spevovi«, Beograd 1979, str. 59, str. 1440.

³¹ »Gradac«, 80–81, godina 16, januar – april 1980.